

ryka, byl po období mlčení o TGM první významnou polistopadovou událostí v tomto směru, jež znovu otevřela přístup k dílu a činům T.G. Masaryka, které mají základní význam pro naši československou přítomnost i budoucnost.

Jiří Olšovský

SYNTÉZA DEJÍN RUSKEJ FILOZOFIE

V. V. ZEŇKOVSKIJ: *Istorija ruskoj filosofii*, 2 diely, 4 zväzky, Leningrad, Ego 1991, (221+280+255+269s.)

Dejiny ruskej filozofie od V. V. Zeňkovského vychádzajú v Rusku po prvý raz. Ich vydanie uvádza na trh knižnú sériu *Filosofskoje nasledije Rossii*, ktorá by mala postupne predstaviť práce Nila Sorského, Josifa Volockého, Feofana Prokopoviča, A. S. Chomiakova, D. S. Me-režkovského, N. A. Berďajeva, S. L. Franka, N. O. Losského, G. P. Fedotova, F. A. Stepuņa a mnohých ďalších.

Zeňkovského *Istorija* patrí k najznámejším syntézam dejín ruskej filozofie, ktoré vznikli v ruskom exile, a dočkala sa dvoch vydaní v Paríži v rokoch 1948-50 a 1989. Všeobecne ruská exilová tvorba je na práce tohto druhu bohatšia ako produkcia sovietskych autorov. Spomeňme *Dějiny ruské filozofie* od B. Jakovenka (Praha 1939), *History of Russian Philosophy* od N. O. Losského (New York 1951), *Puti russkogo bogoslovija* od G. Florovského (Paríž 1937). V sovietskom Rusku sa syntetizujúce spracovanie dejín ruskej filozofie zjavilo až r. 1970, keď vyšla *Russkaja filosofija XI- XIX vekov* od A. A. Galaktionova a N. F. Nikandrova (Leningrad; 2. vyd. 1989). Tu treba tiež uviesť päťzväzkové dielo *Istorija filosofii SSSR* (Moskva 1968-1988), ktoré sa, pravda, neobmedzuje len na ruskú filozofiu. Prvé zahraničné vydania prác V. V. Zeňkovského a N. O. Losského vyvolali svojho času na sovietskej strane pochopiteľne negatívnu odozvu. (Losského dielo bolo síce v päťdesiatych rokoch preložené do ruštiny, ale len "pre služobnú potrebu" a vytlačili ho v maličkom náklade s číslovanými exemplármi – dnes bibliografickými unikátmi). V sovietskych časopisoch sa zjavili odsudzujúce články o "falzifikátoroch dejín", na ktoré odpovedal V. V. Zeňkovskij replikou *Kto falsificirujet istoriju ruskoj filosofii* (pôvodne v časopise Vestnik RSCHD No.39, Paríž-New York 1955), ktorá je ako príloha tiež pojatá do najnovšieho leningradského vydania jeho *Istorije*. Vydanie dopĺňa aj kratučká stať *Očerki mojej filosofskoj sistemy* (pôvodne v časopise Vestnik RSCHD No.66-67, Paríž-New York 1962), kde V. V. Zeňkovskij v krátkosti podáva svoj pohľad na vlastnú filozofiu a charakterizuje ju ako pokus o filozofiu kresťanskú.

V syntéze dejín ruskej filozofie predkladá V. V. Zeňkovskij religiogénnu koncepciu vývinu filozofického myslenia. Za základné zdroje západoeurópskej filozofie považuje náboženské vnímanie sveta, slobodu a filozofické dedičstvo antiky. Charakterizujúci počiatky originálnej filozofie v Rusku, ako prameň jej svojrázu chápe práve jej spojenie s náboženstvom. V pomeroch, aké panovali v ruskom štáte v 17.-18. storočí, nachádza aj ďalší zdroj filozofie – slobodu myslenia. Treťou zložkou, ktorá tu pôsobila, bola rozvinutá západoeurópska filozofia. Tá však neznamenalala podľa V. V. Zeňkovského len prínos pre rodiace sa ruské myslenie, ale vtlačala ho v istom zmysle do pozície žiaka, čo malo aj svoje negatívne stránky. V periodizácii dejín ruskej filozofie rozlišuje autor štyri obdobia: 1. Prológ k ruskej filozofii: a) pred Petrom I., b) 18. storočie; 2. Obdobie pred vznikom systémov (do 70. rokov 19. stor.); 3. Obdobie systémov (koniec 19. stor. – prvé dve desaťročia 20. stor.); 4. Obdobie 20. storočia (od r. 1917).

Periodizácia je aj pôvodnou osnovou členenia práce, avšak štyri zväzky leningradského vydania, žiaľ, nezodpovedajú tejto periodizácii. Prológ k ruskej filozofii (I. diel, 1. zv.) podáva najstaršie obdobie dejín ruskej filozofie, stručne charakterizuje duchovnú kultúru na Rusi a dotýka sa niektorých dôležitých faktov z náboženských a cirkevných dejín pred panovaním Petra I., ako aj sekularizácie spoločenského vedomia v 18. storočí, vzniku sociálnych učení a slobodomurárstva. Osobitne predstavuje významné osobnosti filozofického myslenia, Skovorodu, Tatiščeva, Novikova, Radiščeva, Lomonosova. V 2. období periodizácie (I. diel, 1. a 2. zv.) V. V. Zeňkovskij načrtáva vývin vedy a myslenia počnúc filozofickými krúžkami začiatku 19. stor., pokračujúc cez Odojevského, Čaadajeva, Gogoľa, Chomiakova, Kirejevského, Aksakova, Stankeviča, M. Bakunina, Belinského, Gercena, Golubinského, Černyševského, Pisareva, Kavelina, Lavrova, Tolstého až k Dostojevskému, Leontievovi a Rozanovovi. Širší kontext tohto vývinu vyplňa pohľad na západné filozofické vplyvy, vplyv Schellinga, Hegela, Fichteho, problematiku slavianofilstva, počiatky pozitivismu a materializmu i na tzv. polopositivismu v ruskej filozofii. Oživovanie náboženského myslenia na prahu obdobia systémov reprezentuje tzv. počveničestvo. Toto obdobie (II, diel, 1. a 2. zv.) uvádza V. V. Zeňkovskij najvýraznejším a najvplyvnejším filozofom obdobia systémov, V. Soloviovom. Z významnejších filozofov, ktorých zahŕňa autor do tohto obdobia, spomeňme aspoň Kudriavceva, Nesmelova, Fiodorova, hegelovcov Čičerina, P. Bakunina, neoleibnizovcov Kozlova a Losského, neokantovcov Vvedenského, Lapšina, Jakovenka, Stepuna, novopozitivistov Leseviča a Grota. Do obdobia 20. stor. (II. diel, 2. zv.) začleňuje V. V. Zeňkovskij materializmus a neomarxizmus Plechanova, Lenina a náboženský smer ruskej filozofie, ktorého predstaviteľa sa väčšinou ocitli po revolúcii r. 1917 v zahraničí, napr. Berďajev, Šestov, Vyšeslavcev, Karsavin, Frank, S. Bulgakov a i.

Pri interpretácii vývinu filozofického myslenia venuje autor pozornosť aj problému originality ruskej filozofie. Vo viacerých prípadoch poukazuje na neopodstatnenosť názorov, ktoré uprednostňujú termín "filozofia v Rusku" pred termínom "ruská filozofia" a dôvodí, že v nej niet nič "špecificky ruského". V tejto súvislosti pripomeňme, že autor do dejín ruskej filozofie zahŕňa napr. aj dielo ukrajinského filozofa H. S. Skovorodu. Stojí za zmienku, že V. V. Zeňkovskij sám bol pôvodom po rodičoch Ukrajinec, ale vo vtedajších pomeroch sa z neho čoskoro stáva "ruský Ukrajinec" a podľa jeho vlastných slov ukrajčinu ani neovládal. Pred revolúciou r. 1917 pôsobil ako profesor na kyjevskej univerzite sv. Vladimíra, prevratné časy ho privedli do politiky a načas sa stal ministrom ukrajinskej vlády. R. 1919 musel opustiť vlasť. Púť exulanta ho privedla do Belehradu, kde v r. 1920-1923 pôsobil na univerzite ako profesor filozofie, neskôr do Prahy a od r. 1926 do r. 1962 bol profesorom Pravoslávneho teologického inštitútu Sergeja Radonežského v Paríži, na založení ktorého sa podieľal. Počas vojny bol v r. 1942 v okupovanom Paríži vysvätený za kňaza. Z viacerých jeho knižných prác spomeňme diela *Russkije mysliteli i Jevropa* (Paríž 1926) a *Osnovy christianskoj filosofii* (2 diely, Frankfurt n. M. – Paríž 1961-1964).

Leningradské vydanie Zeňkovského *Istorii* je v dnešnom Rusku síce objavovaním už objaveného, no je nadväzovaním kontinuity domáceho filozofického myslenia. V tomto smere nepochybne spĺňa toto vydanie jeho diela, predstavujúceho akúsi encyklopédiu filozofického myslenia, svoje cieľ.

Lubor Matejko